

Regeringens proposition

1979/80:76

om utbyggnad av föräldraförsäkringen;

beslutad den 13 december 1979.

Regeringen förslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

KARIN SÖDER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att garantinivån inom föräldraförsäkringen höjs från 32 kr. till 37 kr. per dag.

Vidare föreslås att den särskilda föräldrapenningen förlängs med tre månader till sammanlagt sex månader. Under de tre nya månaderna skall ersättningen utgå enligt garantinivån lika för alla. Förändringen är ett led i en utbyggnad av stödet vid vårdnad av små barn och utgör samtidigt ett ekonomiskt komplement till den tidigare genomförda lagstadgade rätten till förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar.

Den förlängda ersättningstid som nu föreslås skall gälla för barn födda under år 1980 och senare.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1980.

Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 4 kap. 4, 11 och 14 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 4 kap. 13 och 16 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 §

Hel föräldrapenning enligt 2 § utgår med *trettio*två kronor om dagen (garantinivå). Har föräldern under minst tvåhundrasjuttio dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför varit, eller skulle föräldern, om försäkringskassan haft kännedom om samtliga föreliggande förhållanden, ha varit försäkrad för en sjukpenning överstigande nämnda belopp, utgår föräldrapenningen med belopp *motsvarande* föräldrarnas sjukpenning enligt 3 kap. 4 §.

Ha föräldrar gemensamt barn i sin vård, utgår föräldrapenning över garantinivån till fadern endast under förutsättning att även modern är eller enligt vad förut sagts bort vara försäkrad för sjukpenning som överstiger garantinivån. Undantag från vad nu sagts får *medgivas* när det visas att modern till följd av sjukdom eller av andra särskilda skäl *icke* kan anses ha möjlighet att vårda barnet.

Hel föräldrapenning enligt 2 § utgår med *trettiosju* kronor om dagen (garantinivå). Har föräldern under minst tvåhundrasjuttio dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför varit, eller skulle föräldern, om försäkringskassan haft kännedom om samtliga föreliggande förhållanden, ha varit försäkrad för en sjukpenning överstigande nämnda belopp, utgår föräldrapenningen med *ett* belopp *som motsvarar* föräldrarnas sjukpenning enligt 3 kap. 4 §.

Om föräldrarna har barnet gemensamt i sin vård, utgår föräldrapenning över garantinivån till fadern endast under förutsättning att även modern är eller enligt vad förut sagts bort vara försäkrad för sjukpenning som överstiger garantinivån. Undantag från vad nu sagts får *medges* när det visas att modern till följd av sjukdom eller av andra särskilda skäl *inte* kan anses ha möjlighet att vårda barnet.

¹ Lagen omtryckt 1977:630.

Nuvarande lydelse

Särskild föräldrapenning för vård av barn utgår för varje barn under högst nittio dagar sammanlagt för föräldrarna. Särskild föräldrapenning får utgå längst till dess barnet fyller åtta år. Utan hinder härav får dock särskild föräldrapenning uppbäras till utgången av det första skolåret.

Ha föräldrar gemensamt barn i sin vård, utgår särskild föräldrapenning under hälften av den i första stycket angivna tiden till var och en av dem.

Förälder som ensam har vårdnaden om barnet har rätt att själv uppbära föräldrapenningen under hela den tid som anges i första stycket.

Särskild föräldrapenning inom ramen för den i första stycket angivna tiden utgår även i samband med föräldrautbildning eller besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg, i vilken barnet deltar. Särskild föräldrapenning som uttages i samband med föräldrautbildning kan utgå före barnets födelse.

Föreslagen lydelse

11 §²

Särskild föräldrapenning för vård av barn utgår för varje barn under högst ethundraåttio dagar sammanlagt för föräldrarna. Särskild föräldrapenning får utgå längst till dess barnet har uppnått åtta års ålder eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret.

Om föräldrarna har barnet gemensamt i sin vård, utgår särskild föräldrapenning under hälften av den i första stycket angivna tiden till var och en av dem.

Förälder som ensam har vårdnaden om barnet har rätt att själv uppbära föräldrapenningen under hela den tid som anges i första stycket.

13 §³

För nittio dagar av den i 11 § angivna tiden beräknas föräldrapenningen på det sätt som anges i 14 och 15 §§.

För övriga nittio dagar beräknas föräldrapenningen enligt 16 §.

Om föräldrarna har barnet gemensamt i sin vård, beräknas ersättningstiden för halva den i första och andra styckena angivna tiden för var och en av föräldrarna.

² Senaste lydelse 1979:644.

³ Förutvarande 4 kap. 13 § upphävd genom 1979:644.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §⁴

Särskild föräldrapenning utgår för dag, då

a) förälder *ej* förvärvsarbetar, med belopp *motsvarande* förälderns sjukpenning enligt 3 kap. 4 §, dock lägst *trettio*två kronor (garantinivå),

b) förälder förvärvsarbetar högst hälften av normal arbetstid, med belopp *motsvarande* hälften av det belopp som anges under a),

c) förälder förvärvsarbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid, med belopp *motsvarande* en fjärdedel av det belopp som anges under a).

Under sådan tid som anges i 13 § första stycket utgår särskild föräldrapenning för dag, när

a) förälder *inte* förvärvsarbetar, med ett belopp som *motsvarar* förälderns sjukpenning enligt 3 kap. 4 §, dock lägst *trettiosju* kronor (garantinivå),

b) förälder förvärvsarbetar högst hälften av normal arbetstid, med ett belopp som *motsvarar* hälften av det belopp som anges under a),

c) förälder förvärvsarbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid, med ett belopp som *motsvarar* en fjärdedel av det belopp som anges under a).

16 §⁵

Under sådan tid som anges i 13 § andra stycket utgår särskild föräldrapenning för dag, när förälder förvärvsarbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid, i *enlighet med* förälderns önskan med ett belopp som *motsvarar hel, halv eller fjärdedels* garantinivå.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1980.

2. Särskild föräldrapenning som utgår enligt 4 kap. 11 § första stycket och beräknas enligt 4 kap. 16 § gäller för barn som är födda år 1980 eller senare.

⁴ Senaste lydelse 1979:644.

⁵ Förutvarande 4 kap. 16 § upphävd genom 1979:644.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-12-13

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Mundebo, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelson, Danell, Petri

Föredragande: statsrådet Söder

Proposition om utbyggnad av föräldraförsäkringen

1 Inledning

Föräldraförsäkringen infördes år 1974 och har sedan dess byggts ut vid ett flertal tillfällen. Riksdagen fattade beslut om förbättringar av föräldraförsäkringen senast våren 1979. Dessa träder i kraft den 1 januari 1980.

Föräldraförsäkringen innehåller nu tre olika delar; föräldrapenning i samband med barns födelse, särskild föräldrapenning och föräldrapenning för tillfällig vård av barn.

Föräldrapenning i samband med barns födelse utgår under sex månader. Föräldrapenning kan utgå med helt eller halvt belopp och får disponeras längst till 270:e dagen efter barnets födelse.

Särskild föräldrapenning kan utgå för vård av barn under en tid som motsvarar tre månaders heltidsledighet. Den kan användas som hel-, halv- eller kvartstidsledighet eller i kombinationer av dessa former. Särskild föräldrapenning kan disponeras valfritt till dess barnet fyller åtta år eller slutar första skolåret. Särskild föräldrapenning utgår från den 1 januari 1980 med belopp som motsvarar den egna sjukpenningen, dock lägst med 32 kr. per dag, garantinivån.

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn kan utgå vid barnets eller dess ordinarie vårdarens sjukdom, smittförekomst hos barnet eller dess ordinarie vårdare samt för besök med barnet i förebyggande hälsovård. Reglerna för tillfällig vård av barn anknyter i betydande delar till reglerna för sjukpenning vid egen sjukdom. Ersättning kan fr. o. m. den 1 januari 1980 utgå under högst 60 dagar per år och barn.

En utförligare redovisning över gällande bestämmelser inom föräldraförsäkringen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

Den särskilda föräldrapenningen är avsedd att ge föräldrarna möjlighet att inom en relativt vid ram själva välja hur de vill använda föräldraförsäkringen och den därmed förbundna ledigheten. Familjestödsutredningen visade i sitt betänkande SOU 1975:62 att många barn till följd av föräldrarnas arbets- och restider hade vistelsetider i sin barnomsorgsform som översteg tio timmar per dag. Det är alltför lång tid för att vara bra. Syftet med den särskilda föräldrapenningen har därför framför allt varit att föräldrar med barn i förskoleåldern skall få möjlighet att förkorta sin arbetstid och därvid få ersättning för inkomstbortfallet.

Samma syfte finns bakom den nya lagen om rätt till ledighet för vård av barn som infördes från den 1 januari 1979. Den gör det möjligt för föräldrar med barn under ett och ett halvt års ålder att vara helt lediga från sitt arbete och för föräldrar med barn upp till åtta års ålder att minska sin arbetstid till tre fjärdedelar av normal arbetstid. Denna rätt till ledighet är – utöver vad föräldraförsäkringen ger – inte förenad med någon ekonomisk ersättning.

Det är angeläget att utbyggnaden av föräldraförsäkringen fortsätter. I enlighet med vad som anges i regeringsförklaringen den 12 oktober 1979 kommer jag i det följande att föreslå

dels att garantinivån för föräldrapenning i samband med barns födelse och för särskild föräldrapenning höjs från 32 till 37 kr. per dag,

dels att den särskilda föräldrapenningen byggs ut med tre nya månader där ersättningen utgår enligt garantinivån lika för alla.

Jag avser att i annat sammanhang återkomma med förslag i fråga om ATP-rätt för vård i hemmet av små barn.

Jag vill här också erinra om det utredningsarbete som pågår inom familjepolitikens område.

Ett antal utredningar har tillsatts under det senaste året för att se över det allmänna stödet till barnfamiljerna. Den nyligen tillsatta familjeekonomiska kommittén (S 1979:06) har i uppdrag att se över det ekonomiska stödssystemet och därvid särskilt beakta flerbarnsfamiljernas situation.

Bostadsbidragskommittén (B 1979:01) – som tillsatts av chefen för bostadsdepartementet – arbetar med frågan om bostadsbidragets konstruktion, inkomstprövning och administration.

Ensamförälderkommittén (S 1977:16) arbetar med frågorna om hur samhällsstödet till de ensamstående föräldrarna och deras barn skall utformas med hänsyn till de förändringar som har skett i olika avseenden sedan vissa av stödformerna infördes. Kommittén skall bl. a. kartlägga de stödbehov som nu finns och hur de nuvarande stödformerna svarar mot dessa behov.

Inom det viktiga barnomsorgsområdet har planeringsgruppen för barnomsorg nyligen slutfört sitt arbete och lämnat förslag bl. a. om centrala barnomsorgsundersökningar (SOU 1979:57 och 58). Familjestödsutredningen (S 1974:01) fortsätter sitt utredningsarbete om utformningen av och innehållet i barnomsorgen för de minsta barnen. Barnomsorgsgruppen

(S 1973:07) har lämnat ett betänkande om föräldrautbildning i samband med barns födelse. Den fortsätter sitt arbete med att utforma ett förslag till en föräldrautbildning som är knuten till förskolan och skolan samt med andra former av föräldraförberedelser.

En promemoria från socialdepartementet om vissa kvalitetsfrågor i daghem och fritidshem samt principerna för statsbidragsgivningen (Ds S 1979:3) har nyligen remissbehandlats.

I regeringsförklaringen har slagits fast att det beslutade programmet för en utbyggnad av barnomsorgen skall fullföljas. De planer som kommunerna har redovisat innebär en fördröjning av utbyggnadstakten. Diskussioner pågår med Svenska kommunförbundet om vad som kan göras för att påskynda utbyggnaden. Det är angeläget att det finns ett tillfredsställande underlag för barnomsorgsplaneringen. Förberedelser pågår f. n. för att genomföra landsomfattande undersökningar angående efterfrågan på kommunal barnomsorg under våren 1980.

2 Höjning av garantinivån

Garantinivån inom föräldraförsäkringen är viktig för de föräldrar som på grund av studier och liknande inte har kommit ut på arbetsmarknaden och därför inte hunnit få någon inkomst som grund för föräldrapenningen. Ofta gäller det de yngsta föräldrarna. Garantinivån är också viktig för de föräldrar som av olika skäl inte kan eller vill förvärvsarbeta medan barnen är små.

Garantinivån infördes tillsammans med föräldraförsäkringen år 1974 och bestämdes då till 25 kr. per dag. Beloppet höjdes fr. o. m. den 1 januari 1978 till 32 kr. per dag.

Beloppet bör nu räknas upp med hänsyn till den prisutveckling som har varit sedan föregående justering. Garantinivån bör höjas till 37 kr. per dag fr. o. m. den 1 juli 1980. Det nya beloppet bör gälla både föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning.

3 Särskild föräldrapenning i ytterligare tre månader

Som jag har nämnt i det föregående har föräldrars rätt att vara lediga för att vårda barn väsentligt vidgats från den 1 januari 1979. Det är enligt min mening en viktig familjepolitisk reform. De utvidgade ledighetsbestämmelserna är en väsentlig förutsättning för att göra det möjligt för föräldrar att ägna mer tid åt sina barn. Bl. a. den stora andel småbarnsmödrar som arbetar deltid visar vilket behov föräldrarna har av att avsätta mer tid för barnen. Den nya rätten till ledighet ger möjlighet för grupper, som tidigare har haft svårt att få deltid, att förkorta sin arbetstid samtidigt som de är tillförsäkrade

rätten att återgå i arbete på heltid. Detta gäller bl. a. småbarnsfäder. På så sätt kan reformen också ses som en jämställdhetsåtgärd.

Viss kritik har riktats mot att ingen ekonomisk ersättning utgår vid ledigheten utöver vad den nuvarande föräldraförsäkringen medger. Även om rätten till ledighet i sig är ett framsteg, så är det önskvärt att rätten till ledighet kompletteras med en utbyggd rätt till ekonomisk ersättning under ledigheten. Som en första etapp i den fortsatta utbyggnaden av stödet vid vård av små barn bör ersättningstiden för den särskilda föräldrapenningen förlängas med tre månader till sex månader. Ersättningen under de tre nya månaderna bör utgå enligt garantinivån med lika belopp för alla ersättningsberättigade föräldrar.

Ett villkor för att de nytillkommande 90 dagarna skall utgå är – i likhet med vad som gäller till den 1 januari 1980 för en av de tre nuvarande månaderna – att föräldern arbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid. Detta innebär att förälder som förkortar sin arbetstid till i normalfallet sex timmar kan få ersättning med 37 kr. per dag. Detta belopp täcker för föräldrar med normallöner ofta inkomstbortfallet för de två timmarna. Föräldrarna kan således förkorta sin arbetstid med en fjärdedel under de nytillkommande 90 dagarna utan nämnvärt inkomstbortfall. Förslaget innebär även en viktig förbättring för de föräldrar som redan arbetar deltid eller är hemarbetande.

Vidare medför de nytillkommande 90 dagarna att föräldrars rätt till ledighet utvidgas. Enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn m. m. har föräldrarna alltid rätt att vara helt lediga från sitt förvärvsarbete så länge de har barn under ett och ett halvt år. Föräldrarna har även rätt att vara lediga under den tid någon form av föräldrapenning utgår. Detta innebär att föräldrar som tar ut de nya 90 dagarna efter det att barnet fyllt ett och ett halvt år får rätt till ytterligare 90 dagars hel ledighet. De får även möjlighet att vid uttag av halv föräldrapenning förkorta sin arbetstid till hälften av normal arbetstid under 180 dagar.

De nytillkommande 90 dagarna bör fördelas mellan föräldrarna enligt samma principer som gäller nu. Detta innebär att föräldrar med gemensam vårdnad om barnet får 45 dagar vardera. En ensamstående förälder får disponera samtliga 90 dagar. Förälder som vill avstå rätt till ersättning till den andre föräldern skall liksom nu kunna göra detta genom en skriftlig anmälan till försäkringskassan.

De 90 nya ersättningsdagarna skall utgå för varje barn, även vid flerbarnsfödelse.

4 Ikraftträdande och kostnader

De nya reglerna bör träda i kraft den 1 juli 1980. De nytillkommande tre månaderna med särskild föräldrapenning enligt garantinivån bör gälla för barn som är födda under år 1980 och senare.

De föreslagna reformerna kan beräknas kosta ca 370 milj. kr. när de efter några år utnyttjas fullt ut. Av dessa kostnader avser ca 37 milj. kr. höjningen av garantinivån inom det nuvarande systemet och 333 milj. kr. de nyttillkommande månaderna.

Av totalkostnaderna skall enligt gällande finansieringsregler 85 % eller ca 325 milj. kr. finansieras genom arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen, medan 15 % eller ca 55 milj. kr. finansieras över statsbudgeten.

För budgetåret 1980/81 kan kostnaderna för höjningen av garantinivån beräknas till fulla årskostnaden 37 milj. kr., medan kostnaderna för de nyttillkommande månaderna beräknas stanna vid 224 milj. kr. De sammanlagda kostnadsökningarna under nästa budgetår blir därmed 261 milj. kr. Statens andel därav blir ca 40 milj. kr. Hänsyn härtill får tas vid beräkningen av anslaget i budgetpropositionen.

5 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom socialdepartementet upprättats förslag till

lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

6 Specialmotivering

4 kap.

4 §

Höjningen av garantinivån inom föräldraförsäkringen har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2).

11 §

Ersättningstiden inom föräldraförsäkringen förlängs med 90 dagar när det gäller den särskilda föräldrapenningen. För varje barn får föräldrarna rätt till 180 dagar sammanlagd särskild föräldrapenning. Detta gäller även vid flerbarnsfödelse. Den yttre ramen inom vilken den särskilda föräldrapenningen kan tas ut är oförändrad. Ändringen i paragrafens första stycke andra och tredje punkterna innebär att tidsangivelsen kommer att överensstämja med formuleringen i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m. Ändringen är endast av formell art och innebär ingen saklig förändring.

Av de 180 dagarna skall i enlighet med nu gällande regler hälften av tiden tillkomma var och en av föräldrarna.

13 §

I paragrafen anges de olika ersättningsreglerna för de i 11 § första stycket angivna 180 dagarna.

Gemensamt för ersättningsberäkningen är att hel särskild föräldrapenning inte kan utgå för dag då föräldern förvärvsarbetar full normal arbetstid.

Enligt paragrafens första stycke beräknas ersättning under 90 dagar på det sätt som anges i 14 och 15 §§ och som innebär en anknytning till föräldrarnas faktiska arbetstid och aktuella sjukpenningsgrundande inkomst. För resterande 90 dagar beräknas ersättning med tillämpning av bestämmelserna i 16 §, vilka innebär en viss anknytning till faktisk arbetstid och till garantinivån.

Föräldern kan ta ut särskild föräldrapenning under den tid och de perioder som föräldern själv önskar. Han har således rätt att själv avgöra i vilken tidsföljd ersättning enligt denna paragrafs första resp. andra stycke skall utgå. Det finns inte någon begränsning i fråga om antalet perioder då ersättning kan utgå. Sådan begränsning finns dock i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m.

Om föräldrarna har gemensam vårdnad om sina barn fördelas tiden mellan dem enligt 11 § så att de får 90 dagar med särskild föräldrapenning var. I tredje stycket i denna paragraf anges hur ersättningen skall beräknas för dessa 90 dagar. Beräkningen innebär att varje förälder får 45 dagar med särskild föräldrapenning beräknad enligt 14 och 15 §§ och 45 dagar med särskild föräldrapenning beräknad enligt 16 §.

14 §

Ändringen innebär att garantinivån höjs från 32 kr. per dag till 37 kr. per dag. Vidare anges hur ersättningen beräknas under 90 av de 180 dagarna. Den förälder som helt avstår från förvärsarbete för att vårda barn får liksom f. n. ersättning som motsvarar den egna sjukpenningen. Om sjukpenningen skulle vara lägre än garantinivån, bestäms alltid ersättningen till lägst garantinivån. Oavsett om en förälder har en sjukpenning som över- eller understiger garantinivån finns det en möjlighet för den förälder som helt avstår från förvärsarbete att ta ut hel, halv eller en fjärdedels föräldrapenning.

16 §

I paragrafen anges förutsättningarna för en förälders rätt till hel föräldrapenning med garantinivå under de nytillkommande 90 dagarna. De föräldrar som arbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid har rätt till ersättning enligt garantinivån. Ersättningen är således bestämd till samma belopp oberoende av föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst. Föräldern har enligt paragrafen rätt att ta ut beloppet som hel, halv eller fjärdedels garantinivå.

Genom att garantinivån kan uppdelas på kvotdelar finns det möjligheter för föräldern att kombinera olika former av uttag. De 90 dagarna förlängs till 180 resp. 360 dagar, om föräldern väljer att ta ut ersättningen som halv eller fjärdedels garantinivå.

Övergångsbestämmelser

Som har angetts i den allmänna motiveringen avses de nya bestämmelserna träda i kraft den 1 juli 1980.

De nytillkomna 90 dagarna särskild föräldrapenning med en ersättning som motsvarar garantinivån gäller endast för barn födda år 1980 eller senare. Detta gäller i enlighet med huvudregeln även adoptivbarn.

Genom att garantinivån höjs från den 1 juli 1980 enligt 4 kap. 4 § kommer den ersättning som enligt 4 kap. 2 och 11 §§ vid halvårsskiftet utgår med belopp som motsvarar garantinivån automatiskt att höjas till 37 kr. från nämnda datum.

7 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

8 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden lagt fram.

Nuvarande förhållanden

1. Föräldrapenning

Bestämmelserna om föräldrapenning finns i 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring (omtryckt 1977:630), AFL. Genom regler som trädde i kraft den 1 januari 1978 (prop. 1976/77:117, SfU 27, rskr 296, SFS 1977:630) finns det inom föräldraförsäkringen tre former av föräldrapenning nämligen föräldrapenning i samband med barns födelse, 1–7 §§, föräldrapenning för tillfällig vård av barn, 8–10 §§ och särskild föräldrapenning, 11–18 §§. Förmånerna är skattepliktiga och ATP-grundande.

Föräldrapenning i samband med barns födelse utgår under 180 dagar med ett belopp som motsvarar förälders sjukpenning, dock lägst garantinivån. Garantinivån är f. n. 32 kr. per dag. Om föräldrarna har barn gemensamt i sin vård utgår föräldrapenning till fadern över garantinivån endast om modern är eller borde ha varit försäkrad för en sjukpenning över den nivån. Undantag härifrån får dock göras om modern av särskilda skäl inte har möjlighet att själv vårda barnet.

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn utgår från den 1 januari 1980 (prop. 1978/79:168, SfU 24, rskr 386, SFS 1979:644) till förälder som behöver avstå från förvärsarbete i samband med sjukdom eller smitta hos barnet, sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare eller besök i samhällets förebyggande barnhälsovård. Sådan föräldrapenning utgår om barnet inte har fyllt tolv år och är fött under år 1970 eller senare. Föräldrarna har rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn under högst 60 dagar per barn och år.

Rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn tillkommer även fadern under högst 10 dagar i samband med barns födelse. Förutsättningen härför är att han avstår från förvärsarbete för att biträda i hemmet eller för att vårda barn.

1.1 Särskild föräldrapenning

Särskild föräldrapenning enligt 4 kap. 11 § AFL utgår för varje barn under högst 90 dagar sammanlagt för föräldrarna och kan disponeras till dess barnet fyllt åtta år eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret. Förutsättning för rätt till särskild föräldrapenning är att föräldern tar faktisk vård om barnet under den tid ersättning utgår. Särskild föräldrapenning kan därför inte utgå under tid då föräldern förvärsarbetar. Var och en av föräldrarna har rätt till särskild föräldrapenning under 45 dagar om barnet står under föräldrarnas gemensamma rättsliga vårdnad. Detta gäller oavsett om föräldrarna är gifta, sammanboende eller lever åtskilda. Förälder som ensam har den rättsliga vårdnaden om barnet har rätt att själv

uppbära särskild föräldrapenning under 90 dagar. Adoptivföräldrar är vid tillämpning jämställda med biologiska föräldrar.

En förälder kan alltid avstå från sin rätt till särskild föräldrapenning till förmån för den andre föräldern. Med den andre föräldern avses biologisk förälder och den som enligt 20 kap. 2 § andra stycket skall likställas med förälder. Avstående från rätt till särskild föräldrapenning skall alltid ske genom skriftlig anmälan hos försäkringskassan.

Den särskilda föräldrapenningen utgår i form av hel, halv eller fjärdedels föräldrapenning. Vid avräkningen av antalet dagar anses två dagar med halv föräldrapenning eller fyra dagar med fjärdedels föräldrapenning som en dag, vilket innebär att de 90 dagarna med hel föräldrapenning utsträcks till 180 resp. 360 dagar om den särskilda föräldrapenningen uttas som halv resp. fjärdedels föräldrapenning.

För rätt till särskild föräldrapenning fordras att föräldern har varit inskriven hos allmän försäkringskassa under 180 dagar i följd närmast före den dag från vilken särskild föräldrapenning skall tas ut. Föräldrarna skall i förväg anmäla sitt uttag av särskild föräldrapenning. I undantagsfall kan särskild föräldrapenning utgå även om sådan anmälan inte har gjorts.

Från den 1 januari 1980 gäller delvis nya regler för bl. a. den särskilda föräldrapenningen (prop. 1978/79:169, Sfu 24, rskr 386, SFS 1979:644).

Enligt de nya reglerna skall den nu utgående särskilda föräldrapenningen, som omfattar 90 dagar, under alla 90 dagarna utgå med ett belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning, dock lägst garantinivån.

Särskild föräldrapenning skall utgå under 90 dagar för varje barn även vid flerbarnsfödelse.

Föräldrar får även rätt att utnyttja särskild föräldrapenning i samband med föräldrautbildning eller besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg, i vilken barnet deltar. Särskild föräldrapenning som tas ut i samband med föräldrautbildning kan utgå före barnets födelse. Någon anmälan behövs inte i samband med föräldrautbildning eller besök i samhällets barnomsorg.

Under de 90 dagarna skall hel särskild föräldrapenning utgå, när föräldern helt avstår från förvärvsarbete för att vårda barn, med ett belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning. Om sjukpenningen skulle vara lägre än garantibeloppet bestäms alltid ersättningen till lägst detta belopp. En hemarbetande förälder har rätt till hel särskild föräldrapenning som motsvarar garantinivån. Oavsett om en förälder har en sjukpenning över- eller understigande garantinivån finns det möjlighet att vid helt avstående från förvärvsarbete ta ut hel, halv eller fjärdedels särskild föräldrapenning. Den förälder som förvärvsarbetar högst hälften resp. tre fjärdedelar av normal arbetstid har rätt till halv resp. fjärdedels särskild föräldrapenning. Rätten till halv särskild föräldrapenning är oberoende av om föräldern trappar ned sin arbetstid eller om han eller hon fortsätter ett tidigare halvtidsarbete. Motsvarande regel äger tillämpning på en fjärdedels särskild

föräldrapenning, med den skillnaden att förälder i detta fall har rätt att arbeta högst tre fjärdedelar av normal arbetstid.

I de fall föräldrarna är gemensamma vårdnadshavare och den ena föräldern har en sjukpenning som understiger garantinivån kan den andre föräldern inte få ut hel särskild föräldrapenning med högre belopp än garantinivån. Denna regel överensstämmer – frånsett att det inte görs någon skillnad mellan fadern och modern – med innehållet i 4 § andra stycket. En förälder har dock oavsett den andre föräldrarnas sjukpenning alltid rätt till halv eller fjärdedels föräldrapenning med belopp motsvarande den egna sjukpenningen.

F. n. utgår den särskilda föräldrapenningen under 60 dagar på grundval av föräldrarnas aktuella sjukpenninggrundande inkomst, dock lägst garantinivån, f. n. 32 kr. per dag. Under 30 dagar utgår föräldrapenningen i samtliga fall med belopp som motsvarar garantinivån eller del därav. Under de 30 dagarna med särskild föräldrapenning utgår ersättning till den förälder som arbetar högst tre fjärdedelar av normal arbetstid med belopp som motsvarar hel, halv eller fjärdedels garantinivå.

2. *Lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m.*

Lagen (1976:280) om rätt till föräldraledighet ersattes den 1 januari 1979 av en ny lag (1978:410 ändrad senast 1979:645) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m. (prop. 1977/78:104, AU 31, rskr 255).

Föräldraledighetslagen, vars bestämmelser är tvingande, gäller arbetstagarare i dennes egenskap av förälder. Foster- och adoptivförälder likställs vid tillämpningen av lagen med förälder. Också den med vilken förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn omfattas av lagen under förutsättning att parterna stadigvarande sammanbor. Vissa regler är dock dispositiva för att de genom kollektivavtal skall kunna anpassas till de varierande förhållanden som råder på olika arbetsplatser.

Föräldraledighetslagen ger föräldrar rätt att vara helt lediga från arbetet eller att förkorta sin dagliga arbetstid till tre fjärdedelar av normal arbetstid ("sextimmarsdag"). Rätten att vara helt lediga har föräldrarna så länge de vårdar barn som är under ett och ett halvt års ålder. Rätten att förkorta arbetstiden till tre fjärdedelar av normal arbetstid gäller till dess barnet är åtta år eller har avslutat sitt första skolår. Denna rätt till ledighet är fristående från ersättningsreglerna inom föräldraförsäkringen. Föräldrarna har dock alltid rätt till ledighet från sin anställning under tid då ersättning utgår från föräldraförsäkringen. Detta innebär bl. a. att föräldrarna vid uttag av hel särskild föräldrapenning efter det att barnet fyllt ett och ett halvt år har rätt till hel ledighet. Vidare har föräldrarna då halv föräldrapenning utgår rätt att förkorta sin arbetstid till hälften av normal arbetstid.

Ledigheten skall i princip förläggas till de dagar arbetstagarare begär.

Ledighet i form av arbetstidsförkortning skall dock som huvudregel spridas jämnt över arbetsveckans samtliga dagar.

En förutsättning för rätt till föräldraledighet är normalt att arbetstagaren har uppnått en viss anställningstid, nämligen antingen sex månaders sammanhängande anställning före ledigheten eller sammanlagt tolv månaders anställning under de senaste två åren. Någon minsta anställningstid gäller inte vid ledighet i samband med föräldrautbildning och besök i förskoleverksamhet.

Arbetstagare som vill vara föräldraledig i samband med uttag av särskild föräldrapenning skall meddela arbetsgivaren detta minst två månader i förväg. För ledighet i samband med föräldrautbildning och besök i förskoleverksamhet gäller en veckas varseltid.

Arbetstagare har rätt att dela upp ledigheten i två perioder per år.